

УДК 82-92:004.738.5

Наталя Стеблина

**ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ТЕКСТ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ:
ПРОБЛЕМА САМОРЕГУЛЮВАННЯ
(на матеріалі публіцистичних виступів О. Забужко,
розміщених на блозі «Української правди»)**

У статті вивчається явище саморегулювання, яке виникає в процесі сприйняття публіцистичних текстів блогу О. Забужко; встановлюється, що контролю піддаються компетентність та об'єктивність автора, а найбільш дискусійним видається питання щодо права тексту на існування.

Ключові слова: саморегулювання, публіцистичний текст в мережі Інтернет, комунікація між автором та відвідувачами блогу, оцінювання тексту, культура спілкування на блозі.

В статье изучается явление саморегулирования, которое возникает в процессе восприятия публицистических текстов блога О. Забужко; устанавливается, что читателями контролируются компетентность и объективность автора, а наиболее дискуссионным становится вопрос о праве текста на существование.

Ключевые слова: саморегулирование, публицистический текст в сети Интернет, коммуникация между автором и посетителями блога, оценивание текста, культура общения на блоге.

The article devoted to self-regulating in O. Zabuzhko's blog. It was studied that competence and objectivity are the most controlled parameters of the text and a question about a right for text on existence becomes the most debatable.

Key words: self-regulating, journalistic text in Internet, communication between blog's author and reader, text evaluation, blog's culture of communication.

Ж. Бодрійяр у своїй роботі «Реквієм по мас-медіа» закидав ЗМІ підміну справжнього діалогу з читачем удаваним. Мас-медіа не можуть надати своїй аудиторії можливості відповісти автору повідомлення, відповідно думка читача лишається неврахованою [2]. З появою мережі Інтернет, а особливо блогів та форумів, варто переглянути цю проблему.

Негативна репутація Інтернету загальновідома. Відсутність обмежень у створенні повідомлень, неперевірені, брехливі тексти, великий обсяг інформації, в якому важко зорієнтуватись, — ці та інші недоліки роблять мережу непривабливою. А. Ріхтер, досліджуючи цю проблему в правовому аспекті, говорить про те, що найдієвішим способом вирішення цих питань є саморегулювання, за якого самі провайдери чи користувачі запобігають порушенням правових чи етичних норм. Науковець вважає, що саморегулювання в Інтернеті в переважній більшості випадків примусове, адже не всі можуть керуватися у своїх вчинках виключно громадянським обов'язком [10, 137]. Однак, як показує практика форумів та блогів, саморегулювання в мережі — явище природне, а не нав'язане користувачам державою чи провайдером. Для того, щоб зрозуміти, як в Інтернеті відбувається процес саморегулювання, ми розглянемо коментарі відвідувачів блогу О. Забужко. Цей блог є одним з найбільш популярних в інтернет-виданні «Українська правда».

Знана українська письменниця, публіцистка, громадська діячка О. Забужко розміщує на своєму блозі тексти, присвячені різним питанням. Серед них святкування річниці з дня народження М. Гоголя, перевибори київського мера, акція протесту проти незаконної забудови Києва, проведення фестивалю української героїчної пісні та ін.

Актуальність дослідження полягає у тому, що комунікація між автором блогу та відвідувачами дає змогу отримати уявлення про своєрідність сприйняття публіцистичного тексту в Інтернеті. Ті процеси, які сьогодні відбуваються у мережі, мають піддаватися ретельному вивченню. Г. Йонас вважає, що Інтернет сьогодні — це «онто-техніка», тобто техніка, що зумовлює наше буття, впливає на нього та вносить до нього кардинальні зміни [6, 105]. Відповідно ті своєрідні особливості, які ми спостерігаємо в мережі сьогодні, завтра стануть звичним явищем для усіх нас. Збільшення кількості користувачів мережі в Україні та світі, досить висока «явка» відвідувачів форумів, відкриття блогів ключовими особами суспільства є тими аргументами, які змушують дослідників зосередитись на вивченні тих процесів, які відбуваються у медіа-просторі під впливом всесвітнього павутиння. Як зазначає В. Монахов: «Це нове середовище існування права та масової інформації, яке створюється сучасними медіа, які активно

засвоюють онлайн..., формує необхідність у нових способах регуляції — етичних та правових — суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері життя особистості, суспільства, держави» [8, 9].

Новизна дослідження простежується у тому, що проблема саморегулювання в Інтернеті піднімалася раніше переважно в роботах, присвячених правовим питанням функціонування мережі. На нашу думку, саморегулювання — явище, зумовлене самою природою Інтернету, який кожному дає змогу висловитися. Оскільки аудиторія, яка бере участь в обговоренні тексту або теми, досить масштабна, виникає потреба напрацювання норм спілкування. Новим у цій роботі також є і матеріал дослідження: відгуки читачів блогу О. Забужко та самі тексти письменниці, розміщені на сайті «Української правди».

Мета дослідження — вивчити явище саморегулювання, яке виникає в процесі сприйняття публіцистичних текстів, розміщених у блозі О. Забужко.

Першим фактором, який піддається на блозі суворому контролю, є компетентність автора та відвідувачів. Автор блогу та відвідувачі мають дбати про фактичне наповнення своїх повідомлень. Оскільки серед відвідувачів можуть виявитися спеціалісти в тій галузі, про яку йдеться у тексті, автор у разі якоїсь похибки може опинитися у незручній ситуації. До того ж, Інтернет дає змогу тут-і-зараз перевірити сказане через використання посилань. Особливо показовими в цьому аспекті є коментарі читачів матеріалу «Сила і право: Відео з сектора Газа». О. Забужко пропонує відвідувачам блогу подивитися відео, на якому дівчина-палестинка вмовляє солдатів-ізраїльтян не стріляти по її землякам. Письменниця захоплюється мужністю дівчини й доходить висновку, що дівчині вдалося достукатися до «людського» у цих солдатах, переконати, що «право — не на їхньому боці». У другому ж коментарі до цього тексту читаємо таке: *«Шановна Оксано... солдати діють згідно з інструкцією... магазини гвинтівков наповнені кулями зупиняючо-травматичної дії... і призначені спеціально для розгону агресивного натовпу... А оскільки дівчина не робила агресивних дій, вони не застосовували до неї насилля, що відповідає їхнім інструкціям. Просто солдати проявили нормальний для цивілізованих людей гуманізм»* [4]. У даному випадку ми маємо протистояння двох позицій. О. Забужко не ставить перед собою завдання оцінити події як спеціаліст у військовій сфері, її захоплює сам факт того, що дівчина не злякалася

солдатів, хай там чим були заряджені їх гвинтівки. Проте все ж таки цей «пост» відвідувача дає нам змогу подивитися на ситуацію очима професіонала, оцінити її з іншої позиції. Відвідувачі постійно інформують письменницю в разі виникнення певних фактичних помилок чи невідповідностей у сфері історії, політики, економіки тощо. Цікавими також видаються спроби виправляти орфографічні та лексичні помилки в текстах О. Забужко, закиди деяких відвідувачів можна пояснити специфічним стилем письменниці (про це див.: [7]), однак, деякі зауваження цілком справедливі.

Коментатори блогу О. Забужко дуже уважно ставляться до можливої заангажованості автора, її відвертості. Часом письменниці закидають те, що вона не використала тих фактів, які розвінчують її позицію. Цікавим є і коментар, який залишила читачка матеріалу «Героям слава!». Київський вечір у двох діях». О. Забужко розповідає про те, що в Києві одночасно відбулися два концерти: пісенний фестиваль «Українська героїчна пісня» та концерт «ансамбля песни и пляски Черноморского флота Российской Федерации». Авторка не приховує свого захоплення від того, що перший захід мав успіх, а другий відмінили через те, що на нього не розкупили квитків. Позицію письменниці прокоментували так: *«Україна — моя рідна земля, але російська мова і культура — це мова і культура моїх батьків... Тож як мені — радіти, що не пішли кияни на «ансамбль песни и пляски Черноморского флота Российской Федерации?» Повірте, ці пісні і пляски теж мають багато чого хорошого...»* [4].

Контроль за об'єктивністю авторки дає змогу представити широкий спектр позицій, наявних у суспільстві. Цікавою з цього приводу видається традиція запрошувати з одного форуму на інший однодумців, які б могли відстояти ту або іншу позицію. Зауважимо, що на блозі О. Забужко зосередилась велика кількість відвідувачів, які постійно заявляють про те, що вони категорично не сприймають того, про що пише авторка, і негативно ставляться до неї самої. Серед таких коментатор під ніком «беглый», який після кожного тексту авторки лишає коментар зі схожим змістом: *«Ну що... Знову дуже слабенько, Оксано... Хоча варто віддати належне, багато в чому я з тобою згоден, але чому так кострубато написала, чужою мовою (бачу, багато працювала зі словниками)... Констатую у тебе кризу тем»* [4]. Зрозуміло, що серед тих відвідувачів, які негативно ставляться до За-

бужко та її текстів, є і так звані «платні» коментатори, які підтримують позицію тієї або іншої партії. Проте є й звичайні відвідувачі, які після кожного тексту висловлюють своє незадоволення, лишаючись при цьому постійними читачами блогу. Можемо зробити висновок, що сама атмосфера блогу сприяє загостреній полеміці, в якій завжди знаходяться опоненти блогера та його однодумці. Тим самим текст завжди оцінюється з протилежних точок зору, занурюється у досить «поліфонічний» контекст.

Сам факт розміщення тексту у блозі вказує на бажання автора отримати відгуки щодо свого матеріалу. Тобто автор розпочинає розмову не тільки в межах заданої теми, а ініціює дискусію щодо права цього тексту на існування. Наприклад, після матеріалу «Зневажена честь Києва» близько десятка відвідувачів лишили такі коментарі: чому О. Забужко написала цей текст після того, як відбулися перевибори мера, а не до того. Як зазначив один з коментаторів, *«якщо б ви написали цю статтю до виборів, то можливо, багато людей проголосували “проти всіх” або взагалі не прийшли»* [4]. Зустрічалися й зовсім оригінальні ідеї: авторці пропонували самій брати участь у виборах, стати народним депутатом. Зрозуміло, що така реакція на твір є «непрофесійною», тобто читачі не розуміють, що публіцист не має вирішувати конкретні проблеми, його основне завдання, за А. Рубашкіним, створювати «моральний клімат», який би зробив неможливим певні вчинки [11, 208]. Проте в даному випадку йдеться саме про обговорення права цього тексту на існування у певний час.

Ще однією особливістю коментарів блогу О. Забужко є посиленна увага до неї як до особистості. Читачі намагаються розкрити мотиви її дій, приписати авторці певні комплекси, пояснюють її ставлення до тих або інших подій чи явищ, оцінюють її твори тощо. Однак у переважній більшості випадків така увага до постаті Забужко виникає саме внаслідок обговорення проблеми: чи має право О. Забужко вести блог. Один з відвідувачів лишає такий коментар після матеріалу «Джаз проти вандалізму: прийдіть і запаліть свою свічу»: *«Проект «Незалежна Україна» провалюється... саме тому, що політикою займаються саме письменники та інші митці... Справа не в тому, що письменники погані — але це НЕ ЇХ сфера діяльності — тому, що керуються не холодною логікою, а емоціями... У даному разі Оксану Забужко використали... вона не змогла узагальнити смисл подій...»* [4].

Отже, оцінювання тексту, розміщеного у блозі ведеться відразу за декількома напрямками. Одними з найбільш важливих відвідувачам видаються питання компетентності та об'єктивності автора. Оскільки переважна більшість журналістських текстів у традиційних ЗМІ не відповідають цим параметрам, читач віддаватиме перевагу повідомленням у мережі. Як показує аналіз коментарів блогу О. Забужко, відвідувач може знайти тут як додаткову інформацію (якщо не від автора, то від інших відвідувачів), так і ознайомитися з усім спектром думок щодо певної події. Показовою у цьому випадку є цитата одного з відвідувачів блогу О. Забужко: «*На сусідньому сайті теж висить ця інформація, і такого свинячого шабашу там нема. Це в них така реакція на Забужко*» [4]. Отже, якщо автор — відома людина, або ж якщо автор порушує болючі проблеми, блог стає полем, що сприяє обміну думками, формуванню ставлення до певної події та явища, якраз про необхідність такого середовища для формування сучасного демократичного суспільства говорить Є. Прохоров [9, 4].

Варто звернути увагу й на те, що найбільш дискусійним на блозі О. Забужко видається питання права її текстів на існування. Цей факт є наслідком значної конкуренції у мережі, де кожен користувач може виступати в ролі автора, та свідчить про те, що серед сучасних читачів ЗМІ з'являється досить широке коло підготованих читачів, знайомих з нормами публіцистичного типу творчості (зокрема, в результаті щоденної практики користування мережею Інтернет).

Блог як для автора, так і для читачів є додатковим способом дізнатися більше одне про одного, сформувати спільноту, об'єднану схожими інтересами. Для сучасного суспільства формування такої спільноти — річ дуже важлива, адже, на думку О. Іванової, читачі «мають уявлення про паралельні літературні процеси, бо належать до різних інформаційних мереж, що не перетинаються» [5, 108]. Варто також зазначити про існування досить широкого кола користувачів, які віддають перевагу мережі Інтернет як у розвагах, так і в навчанні. Відповідно тексти й автори, не представлені у всесвітньому павутинні, пройдуть повз увагу багатьох.

Однак, варто згадати і про культуру спілкування на блозі. Вона знаходиться на низькому рівні. І тут йдеться не стільки про використання нецензурної лексики, скільки про неповагу до думки іншого, до невміння вести конструктивний діалог. Але і в цьому випадку спра-

цьовує механізм саморегулювання. Наприклад, приблизно третина коментарів, які відвідувачі залишили після матеріалу «Джаз проти вандалізму: прийдіть і запаліть свою свічку», так чи інакше стосуються культури спілкування на блозі. Взагалі зауваження щодо необхідності вести «цивілізований» діалог в коментарях зустрічаються дуже часто. Найбільше незадоволення у відвідувачів викликає факт роботи на форумі, за влучною характеристикою одного коментатора: *«проплачених форумних тролів»* [4], тобто працівників прес-служб певних політичних партій. З останніми відвідувачі форумів ведуть боротьбу, відразу викриваючи їх. Також відвідувачі форумів намагаються контролювати сам діалог, закликаючи одне одного поважати думку іншого. Наприклад: *«Навіщо ж так брутально ображати пані тільки за її думки? Що вона Вам поганого зробила? Не згодні — спростуйте!»* [4]. Також відвідувачі намагаються керувати дискусією, якщо хтось уводить її в інший бік. Деякі коментатори навіть дорікають модераторам, які не видаляють «пости не за темою».

Обговорення журналістських та публіцистичних текстів у блогах — явище для нашої країни ще досить нове, традиція конструктивного діалогу в них ще тільки починає складатися. Однак явище саморегулювання дає змогу вже зараз спостерігати за процесом породження, за М. М. Бахтіним, «живого висловлювання... яке не може не зачепити тисячі живих діалогічних ниток, зітканих соціально-ідеологічною свідомістю навколо певного предмета висловлювання» [1, 101]. Процес саморегулювання дає змогу відвідувачам обмінюватися досвідом і швидко застосовувати корисні напрацювання на практиці. Наприклад, М. Епштейн зазначає, що сьогодні автор, який створює будь-яке повідомлення, має враховувати вимоги екології тексту: *«письменник має усвідомлювати, що одна година, яку читач приділив його твору, це вже велика щедрість та самопожертва того, хто взяв на себе цей обов'язок перед культурою»* [3, 288]. Зрозуміло, що вимоги, подібні до цієї, найшвидше засвоюються найбільш мобільним Інтернет-середовищем. А наявні у всесвітньому павутинні механізми контролю дозволяють користувачам оцінити усі можливості нововведень, трансформувати їх відповідно до потреб контструктивного діалогу.

Але найголовніше, що в деяких випадках саморегулювання дозволяє зняти із Інтернет-середовища тавро помийниці, зібрання пліток. Звичайно, анонімність, яку дозволяє мережа, можливість виступати

відразу під декількома ніками призводять до того, що встановлені іншими правила розповсюджуються не на усіх. Проте саморегулювання спричинює породження у всесвітньому павутинні відповідальності, яка має бути неодмінним супутником свободи слова.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Бахтин М.* Слово в романе // Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. — М., 1975. — С. 101–104.
2. *Бодрийяр Ж.* Реквием по масс-медиа. — Поэтика и политика: Альманах Российско-французского центра социологии и философии Института социологии Российской Академии наук. — М.; СПб., 1999. — С. 193–226.
3. *Эшштейн М.* Знак пробела: О будущем гуманитарных наук. — М., 2004.
4. *Забужко О.* // Document HTML. — <http://blogs.pravda.com.ua/authors/zabuzhko>.
5. *Іванова О.* Сьогодні у світі: глобальність, мережність, постмодерність, медіатизованість // Діалог. — 2007. — С. 101–111.
6. *Йонас Г.* Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. — К., 2001.
7. *Косенко В.* Соціальна експресія публіцистики О. Забужко // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. — 2002. — Вип. 10. — С. 51–53.
8. *Монахов В.* СМІ и Интернет: проблемы правового регулирования. — М., 2003.
9. *Прохоров Е. П.* Журналистика в режиме диалога // Вестник Московского государственного университета. — 1995. — № 1. — С. 3–14.
10. *Рихтер А.* Правовые основы журналистики. — М., 2002.
11. *Рубашкин А.* Прямая речь. О советской писательской публицистике. — Л., 1987.